

ДО ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ
БАКАЛАВРІВ-ФІЛОЛОГІВTO THE PROBLEM OF LINGUISTIC GIFTEDNESS
OF BACHELORS OF PHILOLOGY

Стаття розкриває сутність і значущість лінгвістичної обдарованості та специфіку її формування у бакалаврів-філологів. Упродовж більш як столітнього періоду навчання обдарованих завжди перебувало у центрі уваги багатьох теоретиків і практиків. За цей час вирізнялися етапи підвищеного інтересу до цієї проблеми та пошуку нових шляхів вирішення назрілих питань в обґрунтуванні сутності обдарованості та визначенні її структурних компонентів. Перед сучасною вищою школою постало завдання максимального розкриття і розвитку потенціалу кожної особистості, формування молодого людини як суб'єкта соціального та професійного життя, підготовки її до самовдосконалення, самовизначення та самореалізації. Ці завдання актуалізують проблему спеціальної підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми як напрямку професійної підготовки майбутнього вчителя та післядипломної освіти педагогів. Саме тому велика увага приділяється вдосконаленню педагогічної майстерності та розвитку педагогічної обдарованості кожного педагога. Це спонукало педагогів і психологів до формування визначень лінгвістичної обдарованості, побудови її структури і, як наслідок, обґрунтування теорії та практики навчання лінгвістично обдарованих учнів і студентів завдяки такій орієнтації навчального процесу (колективній комунікативній діяльності студентів у навчальному процесі та створенні ситуацій успіху; формуванні суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентом у процесі навчання, систематичному іншомовному спілкуванні в підсистемах «студент – викладач», «студент – студент», «студент – учень», «викладач – викладач», а також із носіями іноземної мови у типових сферах побутової діяльності та комунікативних ситуаціях, спрямованих на міжкультурну комунікацію; організації навчального процесу студентів у єдності аудиторних і позааудиторних занять з орієнтацією на активну самостійну роботу студентів з іноземною мовою) уможливило створення іншомовного комунікативного середовища, що сприяє формуванню лінгвістичної обдарованості бакалаврів-філологів.

Ключові слова: обдарованість, лінгвістична обдарованість, мотивованість, лінгвістичні уміння, діагностика.

The article reveals the essence and significance of linguistic talent and the specifics of its formation of bachelor-philologists. For more than a hundred years, the education of the gifted has always been the focus of many theorists and practitioners. During this time, the stages of increased interest in this problem and the search for new ways of solving the pressing issues in substantiating the essence of giftedness and defining its structural components were distinguished. The modern high school has the task of maximizing the discovery and development of the potential of each individual, the formation of a young person as a subject of social and professional life, preparing him for self-improvement, self-determination and self-realization. And these tasks actualize the problem of special training of teachers to work with gifted children, as a direction of professional training of future teachers and postgraduate education of teachers. That is why great attention is paid to the improvement of pedagogical skills and the development of pedagogical talents of every teacher. This prompted educators and psychologists to formulate definitions of linguistic giftedness, to construct its structure and, as a consequence, to substantiate the theory and practice of teaching linguistically gifted students and students through such orientation of the educational process (collective communication activity of students in the educational process; subject-subject relations between teacher and student in the learning process, systematic foreign language communication in subsystems "student – teacher", "student – student", "teacher – teacher", as well as with native speakers in typical areas of everyday activities and communication situations aimed at intercultural communication; organization of students' educational process in the unity of classroom and extra-curricular activities with an orientation to active self-reliance language) is the possibility of creating a foreign language communication environment, which contributes to the formation of linguistic talent of bachelors-philologists.

Key words: giftedness, linguistic giftedness, motivation, linguistic skills, diagnostics.

УДК 37.013; 371
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.22>

Липчанко-Ковачик О.В.,

канд. пед. наук,
старший викладач
кафедри англійської філології та
методики викладання іноземних мов
Мукачівського державного університету

Кончович К.Т.,

канд. пед. наук,
старший викладач
кафедри англійської філології та
методики викладання іноземних мов
Мукачівського державного університету

Мартин Н.В.,

старший викладач
кафедри англійської філології та
методики викладання іноземних мов
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Досвід та успіхи найбільш розвинених країн світу у галузі науки, виробництва, розвитку нових технологій, культури й освіти свідчать про необхідність радикальної перебудови національної системи освіти у напрямі створення умов для обдарованої особистості вільно проявляти свої особливості, розвиватися відповідно до своїх схильностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі вивчення структури обдарованості та побудови її теоретичних концепцій присвячено значну кількість наукових розвідок вітчизняних і

зарубіжних дослідників, зокрема студії О. Антонової, О. Кульчицької, В. Моляко, В. Рибалка, І. Волощука та ін.

Мета статті – проаналізувати наявні визначення лінгвістичної обдарованості, виокремити в них спільні та відмінні ознаки та на їхній основі сформулювати власну дефініцію лінгвістичної обдарованості, яка б узгоджувалася із класичним визначенням обдарованості.

Виклад основного матеріалу. Перед сучасною вищою школою постало завдання максимального розкриття і розвитку потенціалу кожної осо-

бистості, формування молодого людини як суб'єкта соціального та професійного життя, підготовки її до самовдосконалення, самовизначення та само-реалізації.

На основі теоретичних підходів до вивчення феномену обдарованості, а також з урахуванням результатів здійсненого нами категорійного аналізу базових понять дослідження було сформульовано робоче визначення обдарованості як індивідуальної потенційної своєрідності внутрішніх (задатків), зовнішніх (сприятливого соціального середовища) й особистісних передумов для розвитку здібностей особистості до рівня вище за умовно «середній», завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності.

Отже, структура розвиненої обдарованості включає три основні підструктури: 1) високу пізнавальну активність, що спирається на високо-чутливу сенсорику (увагу, сприймання, пам'ять) і дивергентне мислення (оригінальність, критичність, здатність до узагальнення, прогнозування); 2) творчу інтерпретацію пізнавального досвіду (вміння порівнювати, зіставляти, аналізувати, бачити нове, реконструювати раніше створене, оригінальний підхід до рішення проблем, варіативність у рішенні задач); 3) емоційну захопленість діяльністю (інтерес, енергетичність, високу харизму, впевненість у досягненні успіху, «відновлення» в разі неуспіху). Така єдність високого рівня перцептивних, інтелектуальних та емоційно-вольових якостей і їхня позитивна моральна спрямованість забезпечує успіх у діяльності [2, с. 112–118].

Отже, рівень розвитку, якісна своєрідність і характер обдарованості – це завжди результат взаємодії спадковості (природних задатків) і соціального середовища (освітнього простору), опосередкованого діяльністю самої людини. Сама ж обдарованість – складне інтегральне утворення, в якому своєрідно поєднані пізнавальні, емоційні, вольові, мотиваційні, психофізіологічні й інші сфери психіки.

Вважаємо, що процес розвитку лінгвістичної обдарованості передбачає формування певних якостей особистості, котрі забезпечать майбутньому педагогу можливість усвідомлено і компетентно здійснювати професійну діяльність: якості, що відображають професійне спрямування та ціннісне ставлення до дитини (відповідальність, повага до дітей, доброта, толерантність, правдивість, емпатія); особливості інтелектуальної сфери особистості майбутнього вчителя (допитливість, кмітливість, ерудованість, дотепність, уміння виділити головне, критичність мислення і розвинуте мовлення); емоційно-вольові якості особистості (витримка, самовладання, життєрадісність, принциповість, рішучість, розумна вимогливість до себе і дітей); соціально-психологічні якості особистості (ввічливість, справедливість,

доброзичливість, діловитість, організаторські здібності); сенсорно-перцептивні характеристики (розподіл уваги, спостережливість, пам'ять, педагогічне уявлення, здатність бачити очима дитини, фантазія, почуття гумору); особливості самосвідомості особистості (самокритичність, впевненість у собі, почуття власної гідності) [1, с. 7].

Однією з вагомих характеристик розвитку лінгвістичної обдарованості є також здатність творити. Серед причин, які гальмують розвиток творчості, на перший план висувається психолого-педагогічна невідповідність вчителів до зазначеного виду діяльності [1].

Важливим критерієм розвитку лінгвістичної обдарованості бакалавра-філолога є готовність його до саморозвитку [5].

Ми погоджуємося із твердженням, що система розвитку лінгвістичної обдарованості в майбутніх учителів є сукупністю взаємопов'язаних чотирьох компонентів:

- ціле-мотиваційного, який асоціюється з потребами суспільства у певному професійному рівні фахівців із іноземної мови;
- змістового, що включає професійні знання, уміння і навички;
- процесуального, який відображає технологію процесу підготовки у вищому навчальному закладі майбутнього вчителя іноземної мови;
- оцінювального, що забезпечується комплексом діагностичних процедур для визначення і корекції змісту навчання, у т. ч. передбачає проведення моніторингу доцільності й ефективності методів і прийомів навчальної діяльності, а також аналіз умінь студентів адекватно оцінювати свою іншомовну готовність (самооцінки, самоконтролю), регулювати її відповідно до наявних умов.

Отже, на основі аналізу літературних джерел під лінгвістичною обдарованістю ми розуміємо інтегральне новоутворення особистості педагога, яке характеризується сукупністю психолого-педагогічних, лінгвістичних, країнознавчих, методичних знань і технологій реалізації комунікативного підходу; сформованістю іншомовних комунікативних умінь і навичок спілкування; високим рівнем цілей і мотивів майбутньої професійної діяльності; сформованістю вмінь аналізувати і регулювати іншомовну діяльність усіх учасників спілкування.

Для нас важливо обґрунтувати ряд практичних заходів, що не тільки б усували причини неналежної підготовки студентів, а й позитивно впливали б на формування лінгвістичної обдарованості студентів, та простежити динаміку рівня цього складного особистісного утворення. До таких умов ми віднесли:

- організацію комунікативно орієнтованого процесу професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі (комунікативне спрямування змісту дисциплін професійно

орієнтованої підготовки, комунікативно орієнтована педагогічна практика тощо);

– створення іншомовного комунікативного середовища у процесі професійної підготовки (систематичне іншомовне спілкування в підсистемах «студент – викладач», «студент – студент», «студент – учень», «викладач – викладач» а також із носіями іноземної мови у типових сферах побутової діяльності (особистісній, професійній, суспільній, освітній) і комунікативних ситуаціях, спрямованих на міжкультурну комунікацію; формування суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентом; колективна комунікативна діяльність студентів у навчальному процесі та створення ситуацій успіху; організація навчального процесу студентів у єдності аудиторних і позааудиторних занять з орієнтацією на активну самостійну роботу студентів з іноземної мови).

Організація комунікативної професійної підготовки майбутнього вчителя повинна здійснюватися шляхом спрямування змісту дисциплін циклу професійно орієнтованої підготовки на теорію і практику комунікативно-лінгвістичного підходу до навчання іноземної мови.

Вивчення дисциплін психолого-педагогічного і лінгвістичного циклів, зорієнтованих на застосування комунікативного підходу в навчанні іноземної мови, допомагає оволодіти теоретичними знаннями з проблеми (закономірностями психологічного розвитку, особливостями формування іншомовної комунікативної компетенції молодшого школяра; суті, принципів, змісту, організації процесу реалізації комунікативного підходу до навчання іноземної мови учнів початкової школи), набути професійно-педагогічних і комунікативних умінь, необхідних для успішного проходження комунікативно орієнтованої педагогічної практики.

Важливим критерієм лінгвістичної обдарованості є сформованість власних мотивів і цілей комунікативної професійної діяльності вчителя іноземної мови як запоруки власної самореалізації та саморозвитку; продуктивне відтворення теоретичних положень і понять комунікативно орієнтованого навчання в практичній діяльності; професійні вміння реалізації комунікативно орієнтованих технологій навчання іноземної мови; володіння навичками самоаналізу, самооцінки, самоконтролю, самоактуалізації; корегування процесу власного розвитку шляхом втілення комунікативно орієнтованих технологій навчання іноземної мови під час педагогічної практики, що визначено завданнями програми.

Як було зазначено раніше, важливою умовою формування лінгвістичної обдарованості бакалавра-філолога є організація у процесі вивчення дисциплін лінгвістичного циклу, проходження педагогічних практик і самостійної роботи іншомовного

комунікативного середовища, яке є надзвичайно важливим за відсутності природного іншомовного оточення. У зв'язку з тим, що іноземна мова – це мова, носії якої практично відсутні в навколишньому мовному середовищі, логічно було би сформувати таку ситуацію, в якій би відбувалася іншомовна комунікативна діяльність майбутніх учителів іноземної мови. Це надало б можливість ефективніше здійснювати процес навчання студентів іноземної мови та демонструвало б їм ті технології, які вони зможуть використовувати у своїй майбутній педагогічній діяльності. Тобто деклароване нами середовище слугуватиме майбутнім учителям певною моделлю організації відповідної форми процесу навчання.

Проаналізувавши наукові джерела, ми можемо стверджувати, що процес формування лінгвістичної обдарованості бакалаврів-філологів іноземної мови повинен відбуватися як у змодельованому, так і в реальному іншомовному комунікативному середовищі, яке характеризується:

– систематичним іншомовним спілкуванням у підсистемах «студент – викладач», «студент – студент», «студент – учитель», «студент – учень», а також із носіями іноземної мови в типових сферах побутової діяльності та комунікативних ситуаціях, спрямованих на міжкультурну комунікацію;

– формуванням суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентом;

– колективною комунікативною діяльністю студентів у навчальному процесі та створенням ситуацій успіху;

– організацією навчального процесу студентів у єдності аудиторних і позааудиторних занять з орієнтацією на активну самостійну роботу студентів з іноземної мови.

Організуючи колективну комунікативну діяльність студентів під час практичних занять з іноземної мови, перед групою студентів слід ставити мовленнєво-мисленнєве завдання, розв'язання якого можливе лише за умови їхньої колективної роботи. Колективно розв'язане завдання має загальний груповий результат (колективний монолог, полілогічне висловлювання, дискусію, рольові та ділові ігри). Індивідуальні висловлювання студентів є пріоритетними за значенням для всієї групи. У процесі спільної роботи у групі розвиваються рефлексивні моменти діяльності, зокрема дії контролю (самоконтролю) й оцінювання (самооцінювання).

Для досягнення високих результатів формування лінгвістичної обдарованості майбутнього вчителя заняття мають проводитися на позитивному емоційному тлі, створювати який покликані ситуації успіху. Під час орієнтації процесу навчання на особистість студента велика увага приділяється викладачем саме створенню такої ситуації для кожного учасника навчального процесу.

Процес професійної підготовки у вищих навчальних закладах, як зазначено вище, не обмежується лише межами аудиторного навчання.

Висновки. Таким чином, завдяки такій орієнтації навчального процесу (колективній комунікативній діяльності студентів у навчальному процесі та створенні ситуацій успіху; формуванні суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентом у процесі навчання, систематичному іншомовному спілкуванні в підсистемах «студент – викладач», «студент – студент», «студент – учень», «викладач – викладач», а також із носіями іноземної мови у типових сферах побутової діяльності та комунікативних ситуаціях, спрямованих на міжкультурну комунікацію; організації навчального процесу студентів у єдності аудиторних і позааудиторних занять з орієнтацією на активну самостійну роботу студентів з іноземної мови) є можливість створення іншомовного комунікативного середовища, що сприяє формуванню лінгвістичної обдарованості бакалаврів-філологів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балл Г.О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності. *Педагогіка та психологія*. 1994. № 2. С. 3–11.
2. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия. Москва – Воронеж : Издательство НПО «МОДЕК», 2008. 480 с. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. Вип. 15 294.
3. Ліфференко Д.О. Лінгвістична обдарованість як вид спеціальної обдарованості. *Освіта та розвиток особистості*. 2013. № 1. С. 63–65.
4. Румянцева М.В. Обучение лингвистически одаренных школьников иностранному языку в условиях дополнительного образования : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Санкт-Петербург, 2006. 188 с.
5. Тюленева Т.В. Формирование лингвистической креативности студентов неязыковых специальностей : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Волгоград, 2012. 15 с.
6. Feldhusen J.F. A conception of giftedness. *Conceptions of giftedness* / eds. R.J. Sternberg, I.E. Davidson. New York : Cambridge University Press, 1986. P. 112–127.